Katholieke actie

In Mei 1924 herleefde de activiteit van de groep Opbouwende Staatkunde onder een nieuw bestuur. Spreekbuis van deze groep was het vanaf April 1925 verschijnende maandblad Politiek Herstel. “tijdschrift uitgegeven door een groep Katholieken ter bevordering der anti-democratische herstel-gedachte”. In het eerste nummer citeert de redactie, bestaande uit Mr. Jos. Gillissen, J. J. M. Haslinghuis, Mr. L. van Heyst, Mr. O. Baron van Howell tot Westerflier en P. de Kuyper, haar uitspraak van 1924: “Wij zouden in dit inleidingswoord niet volledig zijn, wanneer we niet wezen op de lichtpunten voor de toekomst. Ten eerste is sinds de oprichting van het tijdschrift (Opbouwende Staatkunde) reeds een belangrijk deel van het gestelde doel (een nationale. anti-democratische, ommekeer in de geesten) verwezenlijkt. We willen niet zeggen dat dit uiterlijk, formeel, door de officieële organen en personen erkend wordt, maar toch, voor degeen die wat dieper schouwt achter de schijn der dingen en der personen, zijn er talrijke onbedriegelijke tekenen in ons nationale leven, die wijzen op een (zij ‘t grotendeels halfbewuste) evolutie in onze richting. Het zaad door Verviers en Lutkie uitgestrooid, heeft wortel geschoten.” En de redactie kon daar nu aan toevoegen, dat deze ontwikkeling sindsdien nog duidelijker aan het daglicht getreden was. Duidelijk werd de hier gepropageerde Nederlandse Herstel-beweging geplaatst in het kader van een reeds lang groeiende, diep gefundeerde Europese cultuurstroming.

“We beginnen met als voorgangers in vroeger jaren te noemen de Katholieke leden der “Action Française” beweging (welke reeds omstreeks 1900 bloeide), en vooral Paul Bourget in zijn magistrale “Crise du Parlementarisme” (1908). Deze en zijn geestverwanten zetten op hun beurt de traditionele lijn voort, die in de vorige eeuw over de Katholieke sociologen de Maistre, de Bonald, Le Play e.a. liep. Feitelijk heeft de moderne politieke democratie, sedert haar geboorte aan het einde der 18e eeuw, bij elke generatie hervorragende tegenstanders onder de geestelijk hoogstaanden gevonden, en deze vormen een continue imposante protest-beweging. Verwezen we zoeven naar het (classisistisch getinte) Franse nationalisme der “Action Française” als onze politieke parallel, thans willen we volledigheidshalve in dezelfde kwaliteit ook het (Romantisch-getinte) Oostenrijkse monarchisme vermelden, zoals dit zich in Katholieke kringen, o.a. die rondom het weekblad “Das neue Reich”, openbaart. En tenslotte zou onze ruwe opsomming van geestverwante bewegingen een ernstige lacune vertonen, indien we in dit verband ongenoemd lieten het Italiaanse Fascisme en het Spaanse Directoire. Deze enkele voorbeelden, welke we kunnen aanvullen met een lange stoet belangrijke figuren op philosophisch en politiek terrein, tonen voldoende de universaliteit traditie en tevens actualiteit welke de geestelijke achtergrond onzer beweging bezit. Om misverstand te voorkomen moeten we er echter onmiddellijk de nadruk op leggen, dat onze nationale herstelbeweging geenszins opgaat in één der hier boven genoemde buitenlandse parallellen, maar een eigen Nederlandse vorm heeft. Het is overigens bij nationale vormen van universele cultuurstromingen ondoenlijk precies af te meten, waar parallellisme en waar wisselwerking in het spel is!” In dit eerste nummer van Politiek Herstel worden de leidende gedachten van deze beweging in een manifest (“Ons streven als Katholieken en Nederlanders”) en een exposé samengevat, culminerend in de uitspraak van de Montalembert: “Wij houden meer van de vrijheid dan van al het andere ter wereld en meer van het Katholieke geloof dan de vrijheid”.

De katholiek-fascistische organisaties, die in de jaren 1920-1925 ontstonden – grotendeels gedragen door intellectuelen, kunstenaars en studenten – leveren overigens een duidelijk bewijs voor het feit, dat de belangstelling voor het fascisme geenszins slechts een voedingsbodem vond in “maatschappelijke ontevredenheid” van een aantal “mislukte

individuen", zoals door de leiders der democratische partijen werd beweerd. Het verzet tegen de democratische vormen groeide hier geenszins uit een sociale nood, maar uit een algemene – als men wil aristocratische, maar dan toch volks-aristocratische levenshouding en openbaarde zich het eerst in een streven naar vernieuwing in de literatuur. Maar al spoedig moest men bemerken, dat de beweging der katholieke jongeren niet alleen literaire revolutie betekende, "maar een poging inhield tot omwenteling van geheel het openbare katholieke leven". De literaire revolutie, waarvan hier sprake is, werd door Anton van Duinkerken beschreven in "De beweging der jongeren" (deel 1 van de reeks CREDO-VIVO, uitgegeven in 1933 bij de N.V. Paul Brand te Hilversum), waaraan wij ook de voornaamste gegevens betreffende de na te noemen periodieken ontlenen. Een beschouwing van deze literaire revolutie, maar ook een beschouwing van de ontwikkeling van het katholieke partijwezen in Nederland, valt buiten het bestek van een geschiedenis der conservatieve revolutie; hier moet volstaan worden met de vaststelling dat de "beweging der jongeren", waarvan hier wel sprake zal zijn, een reactie vormde op deze ontwikkeling, een reactie in de eerste plaats op het individualisme, op het gemis aan gemeenschap en mede daardoor aan geestelijke kracht van de Rooms-Katholieke Staatspartij, zoals deze door Schaepman, voortbouwend op het werk van Thym, de pionier van de katholieke emancipatie, was gevormd. Onder Schaepman en zijn opvolger Nolens werd deze emancipatie door de Staatspartij weliswaar succesvol georganiseerd, maar ging ook de uitgesproken afkeer van de getalsmacht der democratie, waardoor de strijd van Alberdingk Thijm – romantisch en revolutionair – werd gekenmerkt, verloren. In de literatuur grepen de jongeren niet alleen terug op het streven van Thijm, een verzoening tot stand te brengen tussen de schoonheidsleer der Tachtigers en de katholieke rechtgelovigheid, maar ook op zijn culturele oriëntatie naar Groot-Nederland en zijn afwijzing van de democratie. Zo vormde het streven naar vernieuwing in de literatuur slechts een eerste manifestatie van een verlangen naar vernieuwing van het godsdienstig leven, naar een wijziging van de sociale verhoudingen, naar een reconstructie van het maatschappelijk leven in al zijn vormen.

"De jeugd dier dagen"- aldus Anton van Duinkerken – "voelde spontaan de innerlijke ontwrichting van het uitwendig sterk georganiseerde katholieke leven, ook al werd de behoefte aan geestelijke wederopbouw wellicht nooit minder stellig waargenomen dan in 1922, het openingsjaar der Keizer-Karel-Universiteit in Nijmegen." In dit jaar verscheen het eerste nummer van het maandblad "Roeping", onder leiding van de door de jongeren zeer vereerde (bij de bezetting der Nijmeegse hoogleraar-zetels echter gepasseerde) docent Dr. H. W. E. Moller. Naast tijdgenoten van Moller komen in dit blad ook reeds de jongeren zelf aan het woord: Anton van Duinkerken, de vroeg gestorven Gerard Bruning en de later zo strijdbare Henri Bruning, Anton Coolen, Jan Engelman, Bernard Verhoeven en Rob de Wilt. Het was de jonge Gerard Bruning, die het streven van deze groep het duidelijkst formuleerde en ook de de democratie het scherpste critiseerde. Hij omschreef haar als "een vreedzaam vuistrecht, waarin de macht, het getal, de quantiteit domineren (over) het recht, het argument, de qualiteit. Ontleende de Middeleeuwse mens het goede, het ware, het rechtvaardige in de staatkundige en sociale ordening aan Gods onveranderlijke waarheid, de democratie kent slecht waarheid bij de gratie der massa en het compromis van vele meningen." (Nagelaten Werken, blz. 267)

De Pogingen van oudere redactie-leden, het radicalisme van de jongeren te temperen, leidde al spoedig tot een breuk. In Maart 1924 verschijnt het eerste nummer van "De Valbijl", waarin "het katholieke geweten sprak met de vrijmoedigheid van de volksmond. Want de schrijver is niet alleen de beïnvloeder van zijn publiek, hij is ook de vertegenwoordiger van

zijn volk. Tussen zijn eenzaamheid en de gemeenschap valt een gestadige wisselwerking waar te nemen."

Terwijl de jongeren van "De Valbijl" de nadruk legden op de eenzaamheid van de kunstenaar, beklemtoonde een andere groep, die zich uit het oorspronkelijke "Roeping"-verband losmaakte, de verbondenheid met het volk; zij stichtten in 1925 het maandblad "De Gemeenschap". In "De Valbijl", waarvan overigens slechts drie nummers verschenen, uitte zich voor het eerst ook bij monde van Frans Schaepman een anti-clericaal element; de critiek op de clerus, die door de ouderen spoedig ook aan de andere jongerenbladen ten laste werd gelegd (vooral na het verschijnen van de brochure "Neo-Communisten" van Ernst Michel in 1932), was echter naar de woorden van Henri Bruning "geen haat tegen het priesterschap, maar liefde voor het goede priesterschap". Aan "De Valbijl" werkten voorts mee Philippe de Bohl, Gerard Wijdeveld en Gerard Bruning, die reeds in het eerste nummer de democratie hekelde als "de orde samengesteld uit de horde en de horde georganiseerd tot voorzitter en vergadering".

"De Gemeenschap" stelde zich voor als een maandblad voor katholieke reconstructie; redacteuren waren Jan Engelman, Hendrik Kuitenbrouwer, Willem Maas, Lou Lichtveld (albert Helman) en Charles Vos, Directeur was L. Kuitenbrouwer (Albert Kuyle), die o.a. de felle Hagelrubriek verzorgde. Een verzameling uitspraken van deze jongeren over het beleid van de R.K. Staatspartij werd gebundeld onder de titel "Hagel en Vuur"en vertoonde op de omslag het portret van Nolens tussen de portretten van Lenin en Mussolini; de vraag die jongeren stelden was deze: is de staatkundige organisatie der Nederlandse katholieken in staat de grote Europese gebeurtenissen van de laatste jaren te volgen of heeft zij zich onscheidbaar vereenzelvigd met het parlementaire systeem der democratie? De redacteuren van "De Gemeenschap" meenden het laatste, maar zagen geen heil in de formering van een dissidente katholieke partij en weigerden ook deel te nemen aan de politieke actie van het in 1930 door Mr. A. P. Peters opgerichte "Katholiek Verbond der Jongeren". Zij wilden een krachtige katholieke isolementspolitiek, door Anton van Duinkerken in een brochure "Wij en de Politiek" (1930) bepleit in de volgende bewoordingen: "Er is een tijd geweest, dat de Katholieken een minderheid uitmaakten van ten hoogste vijfduizend krotbewoners in Rome. Ook die tijd had zijn staatskunst. En toen scheen ieder recht van de gelovige een onbereikbaarheid. Wie Christus beleed werd op gezag der wet vermoord als opstandeling tegen de rechten des keizers. Toch heeft het katholicisme zijn verbreiding gevonden en heeft het de macht der caesaren gebroken. Maar sindsdien vergaten wij, dat wij eenmaal de grootste revolutionairen van Europa zijn geweest. Sindsdien vergaten wij, dat het ons oudste recht is in heilige opstand te komen, wanneer de naam van onze Verlosser gesmaad, of – wat hetzelfde is – het recht van de arme miskend wordt. Wij hebben leren samenwerken met onze belagers om, gevend ook nemend, althans iets te krijgen van het vele, dat ons toekomt. En wij verheffen ons op deze sluwe handigheid." "Indien wij nog heil mogen verwachten van een parlementair geordend staatsbestuur, wensen wij onze partij daarin te zien als een door geestdrift sterke (onafhankelijke partij), maar niet als een toevallig "sterke" krachtens beginselloosheid."

Ook het oudste van de hier genoemde bladen, "Roeping", slotte in handen van de jongeren; vanaf 1928 treedt Gerard Knuvelder als hoofdredacteur op. Nu volstaat ook dit blad niet meer met het ven naar schoonheid in de kunst, maar verenigt het anti-kapitalistische stleven van de jongeren met nationale tendenzen, verbreed tot een Groot-Nederlandse oriëntatie volgens het voorbeeld van Alberdingk Thijm, wie de nieuwe redactie bij monde van Gerard Knuvelder uitdrukkelijk teruggrijpt. Maar dit leidt toch niet tot eenheid in de beweging der jongeren. Met

de oprichting van “De Paal” door Anton Kerssemakers in 1930 wordt integendeel weer een geheel nieuwe tendenz zichtbaar; hier is al haast weer een nieuwe generatie aan het woord, die niet meer op Thijm teruggrijpen kan: “Wie interesseert zich nog voor Thijm’s Emancipatorische en culturele ideëen, waar er hier tussen hem en ons oorlog ligt? Sindsdien beseffen wij toch het heilloze en verderfelijke van zijn emancipatie-strevingen; ervaarden wij de waan van een mechanisch getimmerde cultuur, die alle brokken en kruimels van het huidige katholieke vegeteren tot eenheid vergaren wil! Ons cultuurbegrip is essentieel anders dan dat van Thijm.” Anton Kerssemakers begon als enkeling, maar verkreeg korte tijd de steun van Henri Bruning, Ernst Michel Ernst Voorhoeve, die echter nog voor het einde van de eerste en enige natuurjaargang weer uit de redactie traden. Tenslotte kwam in 1934 nog het blad “De Nieuwe Gemeenschap” tot stand, waarin zich de meest strijd- bare elementen van “De Gemeenschap” verenigden: Mr. Jan Derks, Henk Kuitebrouwer, Albert Kuyle, Ad Sassen en R. van Schaick. De strijd tegen het parlementaire stelsel en voor de Groot-Nederlandse gedachte gewerd door deze groep in voile felheid voortgezet. Als ook dit blad enkele jaren ter ziele gaat, zetten Ad Sassen en Henk Kuitebrouwer het werk voort in het maandblad ,.De Bundel”, dat op zijn beurt weer word opgevolgd door “Vrijdag” onder redactie van Mr. Jan Derks en Ad Sassen. Vanaf 1933 valt er in de Katholieke studentenkringen een groeiende activiteit waar te nemen; de kerkelijke overheid zag zich genoodzaakt met kracht op te treden tegen de Katholieke Studentensociëteit te Amsterdam, welke “een broeinest van fascisme” werd genoemd. Ook uit het Utrechtse studentenorgaan “Vox Veritatis” blijkt duidelijk, dat het door waar Joris van Severen opgerichte Verdinaso enthousiaste volgelingen vond deze kringen. Dit komt verder tot uiting in de reeks gestencilde brochures, uitgegeven door het Hollands Studentengilde te Wassenaar, waarin op degelijke wijze de sociale problemen werden behandeld en de roep naar een nieuwe volksgemeenschap weerklonk. Werden de studenten. aangetrokken door de in logische bewoordingen geformuleerde gedachte van het Verdinaso, onder de katholieke kunstenaars overheerste de meer gevoelsmatige binding van de idee van Arnold Meyer’s Zwart Front; de sfeer van deze beweging kwam in de “Nieuwe Gemeenschap”, “De Bundel” en “Vrijdag” duidelijk tot uiting.

In 1937 richtten Leo Boekraad, Pierre Dubois en Bertus Aafjes het tijdschrift “Klondyke” op, waarvan de naam herinnerde aan een artikel van Gerard Bruning. In Februari 1939 volgde de oprichting van het orgaan “14 Dagen”, waarin Anton Deering als vertegenwoordiger van het Verdinaso en Anton Erwich en Jo Groen als vertegenwoordigers van Zwart Front een voor alle fascistische jongeren bindende gedachte trachtten uit te werken; verdere medewerkers waren Leo Boekraad, Paul Haimon, Theo van der Helm, het huidige PvdA-kamerlid M. Vrolijk en A. Mommersteeg. Tegen al deze in het voorgaande genoemde “opstandigen” richtte Dr. H. van Lieshout zijn scherpe critiek in het hoek “Onze onevenwichtige jongeren”; andere priesters echter, zoals R. van Sante en Henri van Rooyen O.S.CR., verdedigden de jongerenbeweging. In het eerste nummer van “14 Dagen” omschreef Anton Deering het streven ven van deze groep als volgt: “De jeugd van nu weet het zich een christenplicht het rijk van Christus – het rijk van de liefde – binnen deze natuurlijke orde te vestigen, zonder in deze strijd aan partij-belangen te offeren. Wij voelen elke dag aan den lijve de ellende van deze natuurlijke wan-orde. Wij zetten onze persoon in voor de goede strijd.” Ook in dit blad klonk de roep naar een nieuwe, een Dietse gemeenschap: “Ons blad wil de uiting zijn van een beweging. Was de beweging er niet, ons blad zou er ook niet zijn. Wij zijn aangeduid als “de Roomse Hitler-jeugd” en deze aanduiding hebben we ons tot een ere-titel gewerd ,maakt. Wij willen het zijn!” De aanvallen van “De Tijd” en “De Nieuwe Eeuw” op het “gevaarlijke fascisme” van deze jongeren waren bijzonder fel en terreur en broodroof waren oorzaak, dat al spoedig de ene redacteur na de andere zich terug moest trekken. Een kenmerkend voorbeeld van de wijze, waarop men deze jongeren bestreed, is wel het feit dat “Het Filter” Paul Haimon

van anti-semitisme beschuldigde. omdat hij in een van zijn gedichten van “het blonde Jezuskind” had gesproken. Anton Deering en Anton Erwich zetten tot October 1939 de strijd voort: Laten de “heren”, speciaal de mandarijnen der partij, waar Joris aan het Episcopaat onbegrijpelijkerwijze toestaat het predicaat R.K. te voeren, niet menen dat zij bij machte zijn, ons klein te krijgen, ons gelijk te schakelen. Duchten zij ons, zoals zij alles duchten wat non-conformerend is, wij vrezen hen niet in de minste mate. Wij zullen hen bekamnaar pen met hand en tand. Tenslotte nog enkele woorden aan het adres van de lezers, die ons misverstaan op het stuk van staatkunde. Bewuste Dietsers als wij zijn. weigeren wij Duitsers te heten. Ons politiek ideaal is de hereniging der Nederlandse gewesten, onze leuze luidt: een volk, een staat. Dat wij het parlementaire stelsel niet enkel hic et nunc, maar principieel verwerpen, dat wij van nationaal noch sociaal besef zijn gespeend, dat wij het semitisme voor een acuut gevaar houden, dat wij de z.g. fascistische dictators van ietwat groter formaat achten dan de pygmeeën en middelmatigheden, die het Binnenhof bevolken – dit alles geeft niemand het recht, ons ideologisch in te del en bij die lied en, voor wie bloed en bodem de ópperste norm en zijn.”

Maar de mobilisatie van 1939, een mobilisatie van alle krachten in ons land temidden van een dreigende wereld, die verdere actie tegen de staat ongewenst deed schijnen, betekende toch waarschijnlijk wel een verlossing voor dit kleine groepje idealisten, waartegen de gehele katholieke pers met alle denkbare en ondenkbare middelen in het geweer kwam. Toch dient hier terugblikkend ook te worden vastgesteld, dat de beweging der jongeren, zo vruchtbaar waar het de uitgave van strijdbare geschriften betrof. in politiek opzicht tenslotte steriel bleef; zeer vele van de hier genoemde schrijvers, die tussen 1920 en 1940 in al deze bladen de parlementaire democratie in felle bewoordingen bestreden, zijn wel de journalistiek, maar niet hun overtuiging trouw gebleven. Tot daadwerkelijke politieke actie zijn zij ook in hun “Sturm und Drang” periode niet gekomen. Dit bleef voorbehouden aan de katholieke arbeiders, die in 1931 de “Stormersbeweging” vormden.

De activiteit van de Rooms-Katholieke Stormtroepen begon in 1931. Een aantal Delftse arbeiders kantte zich tegen het gemis aan een rechtspositie van de arbeider in het bedrijfsleven en streefde naar een reorganisatie van dit bedrijfsleven op de grondslag van bedrijfsschappen. Zij van den onmiddellijk steun bij pater Vrijmoed, die hun gedachten in een “Werkplan der Stormtroepen” formuleerde en deze o.a. in De Volkskrant (8 Juni 1932) verdedigde. De beweging formeerde zich als een oppositie-groep binnen de R.K. Staatspartij en hulde zich in een geheimzinnig waas: er werden plaatselijke cellen gevormd – de eerste daarvan in Delft – die haar aanwijzingen ontvingen van een “hoofdcel”; het doe] van de actie was in de eerste plaats, een zo groot mogelijk aantal vertrouwensmannen te doen opnemen in de vakorganisaties, maar ook op de candidatenlijsten van de R.K.S.P. De oppositie in arbeiderskringen bleek veel groter dan ook de initiatiefnemers, waaronder A. Nieuwpoort een belangrijke rol speelde, konden denken; er werden cellen gevormd in Utrecht, Rotterdam, Dordrecht, Tilburg en vele andere plaatsen en vanaf October 1931 kon het veertiendaags orgaan “De Stormer” worden uitgegeven, dat als ondertitel Rodenbach’s woorden “Vliegt de Blauwvoet, storm op zee!” droeg.

Al spoedig werden ook de jonge kunstenaars uit de kringen van “De Gemeenschap” door de spontane actie van deze arbeidersgroepen aangetrokken en wonnen zij zelfs de steun van Katholieke voormannen als Prof. Veraart en Prof. Pompe. De artikelen in “De Stormer” werden nu principieeler, maar zij bleven revolutionair van toon. “Wij weten dat er groot gevaar dreigt voor onze samenleving – daarom werden wij elf onrustig en brachten wij onrust.” Dat de medewerking van revolutionaire intellectuelen aan een in wezen sociale actie

ook gevaren met zich bracht, bleek wel toen de redactie van “De Stormer” zich moest verantwoorden voor een artikel van Albert Kuyle, “Koninklijke Olie Bedrijf”, dat tot een proces wegens majesteitsschennis leidde. Dank zij de interventie van Prof. Pompe en het pleidooi van Francois Pauwels bleef de schade beperkt tot een voorwaardelijke gevangenisstraf voor Albert Kuyle en kon “De Stormer” blijven verschijnen tot eind 1934.

Bij de statenverkiezingen, waarbij o.a. voor Zomerdijk en Bourgonje voorkeurstemmen werden gevraagd in de kieskringen Dordrecht, Rotterdam en Delft, werden geen grote successen geboekt, maar wel verover.en de Stormtroepen grote invloed in de vakorganisaties. De geestelijkheid kwam al spoedig tegen de Stormtroepen in het geweer; reeds in 1932 werd de aanstelling van een censor voor “De Stormer” geweigerd. weren van iedere oppositie binnen de R.K.S.P. leidde in deze jaren tot de vorming van dissidentenpartijoen, o.a. de Katholieke Volkspartij van C. D. Wesseling en de Katholiek Democratische Bond van Prof. Dr. A. Veraart, waarmee de partij van Wesseling zich tenslotte verenigde. Niet alleen door haar orgaan “Onze Vaan”, maar ook door de openbare vergaderingen – die de zich bewust in een waas van geheimzinnigheid hullende Stormtroepen niet konden organiseren – kon de Katholiek Democratische Partij grotere bekendheid verwerven.

Deze partij, op 1 September 1933 tot stand gekomen uit de fusie van de R.K. Volkspartij en de Katholiek Democratische Bond, boekte door de medewerking van de Stormtroepen al direct succes bij de gemeenteraadsverkiezingen in Delft. Groet en wedergroet van de Stormtroepen “Rooms Front!” “Storm Front” – verklonken slechts geleidelijk in de Katholiek Democratische Partij, terwijl andere Stormers met Albert Kuyle en Anton Erwich hun weg vonden naar het Verdinaso en Zwart Front.

Het is ondoenlijk ook maar een beknopt overzicht te geven van de boeken en brochures, die vanaf de dertiger jaren door katholieke schrijvers aan het fascisme werden gewijd. Fascisme was, zoals wij al eerder vaststelden, een mode-woord in deze tijd, dat- uitgezonderd dan in marxistische kringen – bepaald niet die afweer en afkeer opwekte, waarmee het gebruik van dit woord thans schijnbaar onlosmakelijk verbonden is; corporatieve ordening, naar fascistisch voorbeeld, werd ook in Nederland eenmaal in brede kringen als een panacee beschouwd, waarmee alle kwalen van de vooroorlogse crisistijd konden worden overwonnen. Herleest men thans deze werken, dan moet men zich in een werd, waarin datzelfde toverwoord is veranderd in een vervloeking, wel verwonderen over het feit, dat zovele vroegere aanhangers van het fascisme als goede democraten tevoorschijn zijn gekomen uit het waarlijk bloedige zuiveringsproces, dat sindsdien heeft plaatsgevonden. De katholieke hoogleraar Mr. W. Pompe kon in de dertiger jaren, geheel in de geest van “De Gemeenschap”, zijn brochure “Nationaal en Sociaal” publiceren, die in universitaire kringen als een uiting van fascisme werd gekenmerkt, maar kon ook na de oorlog een belangrijke rol spelen in de bijzondere rechtspleging.

Toch ligt de verklaring van dit op het eerste oog verwonderlijke verschijnsel voor de hand: de- in Nederland wel bijzonder sterk gegroeide – tegenstelling tussen fascisme en nationaal-socialisme voerde niet alleen de talloze fascistisch-denkende enkelingen, maar zelfs ook vele actieve leden van fascistische bewegingen al direct in het kamp van verbitterde tegenstanders van de nationaal-socialistische bezettingsmacht en de als handlanger van deze macht beschouwde N.S.B. Als schoolvoorbeeld mag wel de figuur van priester Wouter Lutkie gelden, de “moderator van Zwart Front” en “apostel van vrijwel alle conservatief-revolutionaire groepen” in ons land, die toch – nec temere nec timide – van 1930 tot heden zijn maandblad “Aristo” kon laten verschijnen; maar evenzeer als hij Mussolini bewonderd en

Arnold Meyer gesteund heeft, bestreed hij ook Hitler en onthield hij zijn steun aan Mussert. En als Wouter Lutkie zich in "Aristo" nu al meer dan 25 jaar op een geheel eigen wijze heeft kunnen uitspreken, dan is het tenslotte ook omdat zijn aristocratische levensbeschouwing zich wel tijdelijk kon manifesteren in het fascisme, maar bovenal – zoals door hem als uitgangspunt werd gesteld – , zijn karakter ontleent aan zijn universaliteit" en het blad, dus geen orgaan van een partijdige groep op artistiek, literair, filosofisch, wetenschappelijk, economisch, politiek of sociaal gebied" is.

Dat heeft de medewerkers van "Aristo" vanaf 1930 tot in onze tijd niet belet "de strijd aan te binden tegen alle abstracties en ideologieën, waarmee de "stomme negentiende eeuw de geesten vergiftigd heeft" en op de bres te staan "tegen vrijheid, gelijkheid en broederschap" op politiek en maatschappelijk gebied, vóór discipline, orde en hiërarchie.

Tienen, P. (1958). *Geschiedenis der conservatieve revolutie in Nederland.* Scheveningen.